

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

A

TELJES HOLDFOGYATKOZÁS

1877. február 27-én

és az

1877. (Borelli) I. számú üstökös

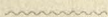
SZINKÉPÉNEK MEGFIGYELÉSE

AZ Ó-GYALLAI CSILLAGDÁN.

KONKOLY MIKLÓS

L. TAGTÓL.

(Felolvasta a III. osztály ülésén 1877. márczius 5.)

BUDAPEST, 1877.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Teljes holdfogyatkozás

1877. február 27-én.

Theoria szerint a holdnak, a mint a föld árnyékába egészen belép, láthatatlanná kellene válnia. Ez az eset azonban csak igen ritkán fordul elő, mert a hold még a teljes beme-rüléskor is látható, és gyengén vörhenyes színűnek mutatko-zik. Kepler 1601. december 9-én és 1620. június 15; figyelte meg és írta le ezt a tüneményt. Hevel 1642. ápril 25-én és Londonban 1816. június 10. ugyanezt látták többen. Kepler azt mondja: »a hold azért nem enyészik el egészen, mert a nap sugarai a föld légkörében megtöretve, behatolnak a geo-metriai árnyékkúpba, s a helyett, hogy ott teljes sötétség tá-madna, vörös vagy vörhenyes szín mutatkozik, mivel a nap su-garai, ha a föld légkörének legalsóbb részén hatolnak át, min-dig vörösen látszanak.« Ebből azt is következteti Kepler, hogy a minő a levegő állapota ott, hol a nap sugarai a föld légkörét érik, olyan szín idéztetnék elő a holdon. Erre alapítva, Messier 1783-ban a hold felületét különböző színben akarta megvilágítva látni, sőt már 1779-ben Helfenzrieder is vett észre egyenetlen megvilágítást. Az idősebb Herschel azt hitte, hogy a hold vörös színe az ő saját világításától származnék; azonban a nagy tudós figyelmét kikerülte az, hogy ha ez lenne az ok, akkor a vörös színt minden újholdkor kellene látni, a mi tudvalevőleg nem úgy van, ha csak a hold másodrendű vilá-gítását nem tartanók annak, minek oka azonban egészen más-hol keresendő.

Ennél sokkal érdekesebb az az állítás, hogy a vörös fény a nap koronájától ered. Mivel a nap koronája sokkal na-

gyobb a napnál, nem is kell valami nagy sugártörésről gondoskodni, hogy a vörös fény támadásának okát kihozzuk;*) mert az árnyékkúp csúcsa, melyet ez idéz elő, a hold pályáján sokkal belül esik.

A február 27-iki holdfogyatkozásnál meg akartam győződni, vajjon a vörös fény csakugyan a nap koronájától eredhet-e?

Ha a vörös fény a koronától származik, akkor a korona három fényes csikjának okvetetlenül ép úgy meg kell látsania a spectroscopban, mint ahogy meglátszik a hydrogen vagy bármely izzó gáz csikja akkor, ha vele papirernyőt vagy bármi mást megvilágítunk. A reflectált fény t. i. csak azokat a csikokat idézi elő a spectrumban, melyeket az egyenesen jött fény előidézne, ha az elegendő fénynyel bír.

Erre alapítva, február 27-én, különböző szóró erejű spectroscopokat készítettem el magam mellé, hogy netalán szükséges változtatással időt ne veszítsek. Legelőször egy 5 prizmás nagy szóró erejű Browning-féle spectroscopot alkalmaztam, később egy kisebbet, szintén Browning-féle prizmakkal, de csekélyebb szóró erővel; az első hasadékkal és négyszeres nagyítású távesővel volt felszerelve, a második hasadékkal ugyan, de táveső nélkül.

Midőn a hold földünk árnyéka közepébe ért, elkezdtem a vizsgálatot a nagy szóró spectroscoppal. A spectrum igen gyenge, folytonos volt, melyben lehetett látni a nátrium vonalon kívül az **E**, **b** csoportot s **F** vonalokat.

A spectrum az **F**-en túl már nem volt látható; azonban a látható rész elég gyenge volt arra, hogy bármilyen gyenge színes csikot meg lehessen benne látni. De színes csik sehol sem mutatkozott. Hogy meggyőződjem arról, hogy nem a spectroscop nagy szétszóró ereje okozta a fényteleniséget, megkísérlettem a gyengébb szóró erejű spectroscopot, hol ismét ugyanazt láttam, mint az előbbiben. Megkísérlettem a hasadékokat a hold különböző részére beállítani, de sem a spectrum intenzitásában, sem más egyébben semmiféle különbséget sem vehettem észre.

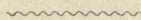
*) A korona színe ugyan zöld s nem vörös.

E vizsgálat után valószínűnek tartom, hogy a holdnak vörös színe a teljes fogyakozásnál nem származik a nap koronájának reflectált fényétől; vagy az olyan gyenge, hogy a reflexio által végkép elenyészik, mire a spectroscopba érne. Secchi kimondása szerint, azon vörös szín előidéztetésére nagy befolyással lehet azonban egy két nagy protuberantia.

A másik nézet: miszerint a hold vörös színe a teljes fogyatkozásnál csupán csak a légkörünkben megtört napsugáraktól származna, kétségbevonni ámbár nem lehet, de csodálatos az, hogy a Brewster-féle absorbtio vonalak a hold színképében nem látszanak, holott olyan Fraunhofer vonalak, melyek azoknál sokkal gyengébbek, jól láthatók. Ilyenek a **b** csoport, s az **E** vas vonal.

Igen kíváncsi volna, ha az augusztusi teljes fogyatkozás előtti délutánon olyan megfigyelők, kik nagy szóró erejű spectroscoppal bírnak, a protuberantiák helyzetét meghatároznák, s a chromosphéráról pontos rajzot csinálnának, s a hold felületén netalántán felmerülő fényegyenletlenségeket szintén pontosan feljegyezve azokkal összehasonlitanák. Ámbár ezen megfigyelést nem tartom oly egyszerűnek, mint az az első pillanatra mutatkozik, de épen nem kivihetetlen.

1877. I. számú (Borelli) üstökös színeképe.

Borelli ezt az üstököst ez év febr. 8-án Marseille-ben fedezte fel. Mozgása oly óriási, hogy a lefolyt néhány hét alatt az egész északi félgömböt befutotta. Az ó-gyallai csillagdán folytonos borult idő miatt nem lehetett felkeresni, ámbár, mint irták, felfedezésekor elég fényes volt. Később tisztábbak lettek az esték, de ekkor meg a hold gátolt. Addig, míg én a holdat vizsgáltam, a teljes fogyatkozás alatt indítványomra Dr. Schrader ur, azt megkereste.

Én még azon este, természetesen a holdfogyatkozás alatt, reánéztem a spectroscoppal és azonnal felismertem, hogy spectruma igen hasonló az Encke üstököséhez, s három színes csikból áll, melyek közül a középső legfényesebb, és leggyengébb az mely a spectrum kevesbbé törékeny vége felé áll.

Miután már a teljes fogyatkozás véget ért, nem volt időm rajta további méréseket tehetni, csak becsültem a vonalak helyzetét, melyeket scála részekben kifejezve a vöröstől számítva: 7, 10 és 14-en találtam; azonban márczius 1-én este sikerült 8 beállítást tennem; a 8 beállításból a közép érték hullámhosszaságban kifejezve a következő:

Hullámhosszaság	
1877. márczius 1. 8 ^h k. i.	1 555.25 m. m. m.
	2 518.70 m. m. m.
	3 476.61 m. m. m.

A spectrum fénye különben igen gyenge; az a vonal, mely a vöröshöz legközelebb áll, megvilágított scálával csak néha látható, a csikok fényteljessége a következő arányban áll: 1, 5 és 3.

Márczius 2-án még 6 beállítást tettem, constatálendő a tegnapi megfigyeléseket. Ma a hold már későbben jött fel, több időm volt a scála megvilágításával experimentálni, melyet a minimumra kellett lehozni.

Ha e hat beállításból ismét közép értéket veszünk, úgy az egyes vonalak helyzete lesz:

Hullámhosszaság	
1877. márczius 2. 8 ^h k. i.	1 555.98 m. m. m.
	2 516.60 m. m. m.
	3 476.47 m. m. m.

Ha ezen két estei megfigyelésnek ismét a középértékét veszem, azt hiszem az összesen 14 beállításból igen közel jövök a csikok helyzetének valóságához, s a három csik hullámhosszasága a következő lesz:

Hullámhosszaság	
Közép 14 beállításból	1 555.6 m. m. m.
	2 517.7 m. m. m.
	3 476.5 m. m. m.

Lecoque de Boisboudran szerint a szén-hydrogen vonalainak helyzete: 562.9; 516.1 és 473.8. Az én méréseim az üstökös szinképén ettől igen csekély eltérést mutatnak, mint a következő táblácska mutatja:

Sor- szám		Szénhydrogen	Δ Szénhydr.—
	hullámhosszas.	hullámhosszas.	hullámhosszas.
1	555.6	562.9	7.3 m. m. m.
2	517.7	516.1	1.6 m. m. m.
3	476.5	473.8	2.7 m. m. m.

Ezek után azt hiszem, ki lehet mondani, hogy az 1877. évi Borelli-féle I. számú üstökösben szintén van szénhydrogén, mint az üstökösök legnagyobb részében, melyeket eddig a spectroscop hasadékan át vizsgáltak.

Polarizált fényt a legérzékenyebb polariscopokkal sem voltam képes láthatni.

